

КОРНІЄНКО ГРИГОРІЙ ПЕТРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри філософії

АНАЛІЗ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ТЕОРЕТИЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Середньовічна європейська цивілізація, яка утверджувалася на уламках Римської імперії, народжувалася зі складного сплаву античних уявлень про політику і право, традицій військової демократії германських племен і нових християнських ідей про статус людини.

Середньовіччя ознаменувалося принципово іншим розумінням прав людини. Епоха феодалізму викликала до життя нові уявлення про взаємовідносини держави і людини. У Середні віки не менше значення, ніж накопичення прогресивних щодо утвердження особистих прав та свобод змін у теоретичному дискурсі та ментальності, мало напрацювання відповідних нормативно-правових інститутів у межах тогочасної соціальної практики. Зростання міст у Західній Європі та збільшення їх ваги в економічному житті призводило до посилення адміністративної автономності міських громад як елементів громадянського суспільства, що протистояли свавіллю феодальних держав, а відтак — до дещо вищого ніж раніше, рівня особистих прав і свобод. Особливо характерним це було для тих міст феодальної Європи, які з часом отримали Магдебурзьке право. Їх типовими ознаками стають більш широке самоврядування, статус вільних особистостей у більшості жителів, розгалужена система прав і привілеїв ремісничих цехів та торгових гільдій, етнічний та релігійний плюралізм за мінімально необхідного рівня толерантності.

У Середньовіччі зароджується християнство і стає домінуючою релігією в Європі на той період. Біблія, як основне джерело християнства стає основою взаємовідносин між людьми в суспільстві. Християнство виступило як релігія свободи і відіграло значну роль у процесі становлення універсальних понять прав людини. Згідно християнства, всі люди рівні як діти Божі. Це загальне рівність поєднується в християнстві із загальною свободою. У епоху середньовіччя концепція природного права, у рамках якої розглядалося питання прав людини, в основному набула вузько теоретичного характеру і теологічну спрямованість, що надало природно-правовим переконанням морально-філософське забарвлення.

Найбільший вклад в середньовічну модель політико-правового мислення, у тому числі модель прав людини, вніс знаменитий філософ Хома Аквінський. З позиції християнської теології Аквінський формує свої уявлення про право і права людини. Уявлення про права людини

Аквинський формує у рамках розуміння природного закону. Суть права він відшукував в законах всесвіту. У найзагальнішому розумінні право — ця «дія справедливості у божественному порядку людського існування» [1, 345]. Слідом за римськими юристами він вважав справедливостю постійне прагнення віддавати кожному своє Дія, що утілює подібне прагнення і зрівняне з іншою дією, є право. Зрівняння двох цих дій, що відбувається на основі їх внутрішньої природи, дає природне право. Якщо зрівнювання здійснюється у відповідності з людськими встановленнями, то має місце позитивне право. Говорячи про людський (позитивний) закон, він фактично говорив про феодальне законодавство. Класово-політичний підтекст сполучення людського закону — через закон природний — із законом вічним. Саме природний закон, вважає мислитель, наказує людям прагнути до самозбереження і продовження свого роду, прагнення шукати Істину і справжнього Бога, прагнення поважати гідність кожної людини[3].

Ці погляди внесли величезний внесок як у цілому в новозавітне християнське вчення, так і в концепцію невідчужуваних природних прав людини.

Серед нормативно-правових досягнень Середньовіччя особливо почесне місце посідає «Велика хартія вольностей» (*Magna Charta libertatum*), яка була підписана у 1215 р. англійським королем Іоанном Безземельним під тиском бунтівних баронів та інших невдоволених соціальних прошарків. Її ще традиційно називають першою «неписаною» конституцією Англії. Історичне значення Великої хартії вольностей полягає в тому, що це був перший у європейській (та й у світовій) практиці правовий документ, в якому закладено деякі основи сучасної концепції прав людини, створено передумови для подальшого утвердження свободи і панування закону в житті суспільства.

Хартія вміщувала 63 статті, що регулювали питання права власності, свободи та особистої недоторканності англійських баронів та інших осіб, які володіли землею. Чи не вперше у світовій правовій практиці було закріплено право недоторканості особи — у ст. 39 Хартії проголошувалося, що жодна вільна людина не буде заарештована чи ув'язнена, чи позбавлена володіння, чи якимось іншим шляхом знедолена без наявності на те законного вироку згідно із законами країни. Статтями 41 і 42 Хартії закріплені права кожного вільно пересуватися в межах країни та виїжджати за межі королівства. За англіканською церквою закріплено всі давні права й вольності, а передусім вільний вибір єпископів. [2, с. 132–135].

Проаналізувавши ситуацію, яка склалася навколо прав людини в епоху Середньовіччя можемо констатувати наступне, що концепція прав людини розвивається в рамках християнської теології, де Бог — початок усього сущого, він створив світ, людину і визначив норми людської поведінки. Суттєву роль для акумуляції позитивного досвіду відігравав за доби Середньовіччя розвиток практичного права. Перший

документ, з якого починається історія юридичного закріплення окремих прав, — Велика хартія вільностей, яка вважається прототипом пізніших кодифікацій прав людини, хоча вона, звичайно, теж була обмежена тільки людьми вільними. Це дуже добре з'ясувалося в подальшій історії особистої свободи як в Англії, так і в Європі в цілому. По мірі того, як там падали станові перегородки і розвивалися демократичні ідеї, обмовка, яка полягала у слові «вільний», поступово втрачала свій колишній сенс.

Список використаної літератури:

1. Аквінський Тома. Коментарі до Аристотелевої «Політики» / Пер. з латини О. Кислюка. Передм. В. Котусенка. — К.: Основи, 2003. — 794 с.
2. Великая хартия вольностей 1215 г. // Документы по истории зарубежных стран / Под ред. Н.А.Крашенинниковой. М.: Изд-во МГУ, 1987. — С. 125—153.
3. Коплстон Ф.Ч. История средневековой философии / Пер. С англ. И. Боровой. — М.: Энигма, 1997. — 512 с.

СОКОЛОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри філософії

ПРАВОСВІДОМІСТЬ В СИСТЕМІ ФОРМ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Проблема вивчення правосвідомості, її призначення і функціонування є ключовою в процесі дослідження життя суспільства і держави. Правосвідомість — форма свідомості, що відображає правову дійсність у формі юридичних знань і оціночного ставлення до права, практики його реалізації, соціально-правових установок і ціннісних орієнтацій, що регулюють поведінку людей в юридично значимих ситуаціях. При розгляді будь-якого питання стосовно суспільного життя ми обов'язково звертаємося до сутності людини, особистості як суб'єкта суспільно-історичного процесу, оскільки поза свідомістю і діяльністю людини неможливим є існування держави і суспільства. Форми суспільної свідомості здійснюють активний вплив на поведінку людей. Специфіка ж правосвідомості полягає в тому, що нормативний, вольовий момент в ній виражений найбільш яскраво.

Вивченню взаємозв'язку форм суспільної свідомості приділяли увагу вчені Л.І. Петражицький, І.Є. Фарбер, О.А. Лукашова, Ю.Ю. Калининський, А.І. Абрамов, Б.А. Кістяківський, О.А. Івакін,